

Telegraful Român.

Apare Marția, Joia și Sâmbăta.

ABONAMENTUL:

Pentru Sibiu pe an 14 cor., 6 luni 7 cor., 3 luni 3 cor. 50 fil.
Pentru monarhie pe an 16 cor., 6 luni 8 cor., 3 luni 4 cor.
Pentru străinătate pe an 24 cor., 6 luni 12 cor., 3 luni 6 cor.

Abonamentele și inserțiunile

să se adreseze Administrației tipogr. arhid., Sibiu, str. Măcelarilor 45.

Corespondențele

să se adreseze Redacției «Telegrafului Român», str. Măcelarilor Nr. 45.
Serisori nefrancate se refuză. — Articoli nepublicați nu se înapoiază.

INSETIUNILE:

Pentru odată 14 fil., — de douări 24 fil., — de trei 30 fil.
rândul cu litere garmond.

Vorbirea contelui Ștefan Tisza,

rostită în dieta țării în ședința din 20 Februarie 1914.

Cu privire la pertractările pe care contele Ștefan Tisza, ministrul președintele ungar, le poartă de multă vreme cu fruntașii poporului român din patrie, pentru a ajunge cu ei la o înțelegere mulțamitoare pentru opinia publică, maghiară și română, deopotrivă, — Excelența Sa a făcut dieței în ședința din 20 Februarie n. însemnate comunicări, care la tot cazul vor avea urmări îmbucurătoare pentru Români și pentru celelalte popoare nemaghiare din patria aceasta, dornice toate de a se împărtăși de o tratare mai bună decât în trecut din partea puterii executive a statului. Conte Tisza a rostit în dietă vorbirea următoare:

«Onorată dietă! După cum ați binevoit a ceti în ziare, a apărut declarația comitetului partidului național român, care aduce la încheiere schimbul de idei dintre mine și împăternicii partidului național, și mă pun în poziția, de a vă putea da lămuriri în toată privința esauritoare.

Pot să spun, onorată casă, că cu greu am așteptat să sosescă momentul acesta, ca să judece opinionea publică, la lumina faptelor prezente în mod sec, în golătatea lor, asupra procedurii mele, și să poată judeca și asupra acelor acuse și atacuri cuprinse în vorbe mari, care au urmărit această întreagă acțiune, căutând să o discrediteze. Cetățenii români sunt în aceea, ca să fac cunoștință onoratei case în toate amănuntele punctul de vedere și declaratiile guvernului în jurul acestui schimb de idei, cu privire la toate chestiile.

Mă simțesc dispensat dela aceea, ca să-mi desvolt punctul de vedere în jurul principiului fundamental al chestiei. Și mă simțesc dispensat, nu numai pentru aceea, pentru că după un trecut de trei decenii în viața publică e de prisos a dovedi, că nu mănești eu din alte puncte de vedere, decât din acele din care trebuie să mănești la aprecierea chestiei de naționalitate fiecare Maghiar. Iar de altă parte pentru aceea, pentru că în trecutul apropiat de repetiție am avut ocazia să pronunță în chestia aceasta. Tocmai cu privire la punctele fundamentale de vedere ale chestiei de naționalitate să desvoltat aici un amănuntit schimb de idei, între stimatul deputat contele Apponyi Albert și neînsemnată mea persoană, și cu ocazia aceasta am putut desvolta și lămuriri pe deplin punctele de vedere principiale, care servesc ca bază. Eu deci numai pentru a complecta tabloul repet și rezumez cu totul pe scurt, că în chestia aceasta în mod natural am pornit dela marele adevăr, după care statul

național maghiar își căută realizarea misiunii sale naționale în buna înțelegere frățască cu cetățenii de buze nemaghiare din țară. Politica națională maghiară își căută succesele, valorarea, în aceea, că pe lângă conservarea caracterului național al statului maghiar, aduce în consonanță cu scopurile statului maghiar, ale națiunii maghiare, interesele juste, năzuințele juste, ale cetățenilor de buze streine ale țării. Se face aceasta pe baza egalei îndreptățiri, și trebuie să se facă pe baza sentimentului frățesc, pentru că numai dărnicia pe terenul drepturilor, împreună cu sentimentul frățesc, poate crea pe seama cetățenilor de buze nemaghiare ai patriei acesteia toate condițiunile pentru înținerea materială și culturală, pentru valorarea lor socială, cu un cuvânt, pentru bunăstarea lor. Poate crea atmosferă, în care ei cu adevărat pot să devină cetățeni mulțumiți ai patriei acesteia. Pentru atmosfera aceasta să poată fi creată, onorată casă, natural, că lucrul depinde nu numai dela naținea maghiară, ci și dela cetățenii de limbă străină ai țării. Ei au se manifeste o astfel de purtare, ei trebuie să-și aducă năzuințele lor juste astfel în consonanță cu condițiile de existență ale statului național maghiar, ca prin aceasta să respire neînțelegere, să respire neîncredere, punând baze încrederei și unității de simțire.

Tocmai din punctul acesta de vedere considerând eu situația, nu acum, nu eri, ci cu decenii mai multe am aflat, că e o apariție extrem de regretabilă faptul, că aceasta primă condiție a armoniei, care, slavă Domnului, există la cea mai mare parte a cetățenilor de limbă străină ai țării, se afișă poate în măsură cea mai mică tocmai la poporul, la care toate celelalte condiții prealabile se află în cea mai perfectă măsură, că tocmai majoritatea acestui popor, a poporului român, stă astăzi încă pe un punct de vedere, care înseamnă și are ca urmare, în mod necesar, contrastul, neîncredere, cu privire la care popor nu numai că se poate spune aceea ce se spune despre fiecare cetățean al țării, că dacă judecă bine situația, poate fi mulțumit cu soarta pe care i-o asigură naținea maghiară, care are o constituție milenară, și care a căutat în întregul ei trecut de o mie de ani libertatea, și cu privire la care chiar și naționaliștii cei mai șoviniști pretind, ca România din monarhia aceasta să vină întru ajutorul caracterului dualistic al monarhiei și în al domniei preponderante a maghiarimei. (Aşa e. Aşa e.)

Aceasta m'a îndemnat înainte cu decenii, ca la toată ocazia, cu graiul și cu fapta, să mă nizuiesc și să spresăjuiu înțelegerei mele, se caută armonia cu cetățenii de buze române ai țării acesteia. Am căutat-o

pe terenul vieții de toate zilele, unde locuind la granițe de limbă, raporturile bune ale bunului vecin mă legă de sute de concetățeni români, ba de mii de ei, și unde în mijlocul multor reale și bucurii mărunte ale vieții de toate zilele văd, ce teren recunoscător află în sufletul lor accesibil orice manifestare de bunăvoie, de simpatie. Dar am căutat-o și în viața municipală și o caut, unde mi s-a dat ocazia, pe câmpul politic regnicolar. Încă prin anii nouăzeci am avut ocazie să colecte să intreprind pași în direcția aceasta. Vă aduceți doară aminte, cum odată, când s-au înscenat scandalul regretabil de stradă în Oradea-mare față de Români de acolo, neînsemnatatea mea a dat expresiune în adunarea generală a comitatului Bihor indignării, condamnând scandalurile într-un ton, care a restabilit apoi bunele raporturi dintre Români și Maghiari de acolo, pe care raporturi acest mic incident putea să le răstoarne din temelii. Unor asemenea sentimente am dat expresiune apoi și la serbarea înălțătoare de suflete a bisericii române, decursă în Arad, cu ocazia instalării episcopului Goldiș de fericită memorie. Imi stă în viață memorie și acumă încă preotul român, cu barbă neagră ca corbul și cu față înflăcărată, vestit agitator naționalist, din față căruia și din ochii căruia am cunoscut atunci efectul, pe care l-a avut vorbirea mea asupra lui, și care astăzi, cu păr alb și cu barbă cărunță, dar cu suflet tină și plin de putere, face servicii în sile noastre causei înțelegerei și a concordiei dintre Maghiari și Români. (Arată spre vicariul Vasile Mangra. Aclamați vii).

Ei, onorata casă, m-am nizuit să fac servicii causei acesteia și în timpul cel foarte scurt, când înainte cu zece ani, din aceeași poziție ca acum, pe lângă responsabilitate, am condus afacerile publice. Atunci am putut săvârși numai o anumită muncă pregătită. Înainte de a fi făcut și de a fi putut face orice pas în fața publicității, m'au măturat de aici evenimentele, și în mod natural numai la 1910 am ajuns de nou în poziția, ca revenind la câmpul politicei active, să mă pot ocupa cu chestia aceasta. Cel ce a dat atenție vorbirilor mele, ținute în cursul campaniei electorale din 1910, și și le revoacă în memorie, împreună cu discursul rostit aici în casă cu ocazia discuției asupra proiectului de adresă, imi va da dreptate, poate, că eu, amăsurat răului meu obicei, și în chestia aceasta, în mod consecvent, de decenii imi ţin de datorință a face servicii aceleiași cause pe aceleași baze principiale. (Aclamați vii).

E numai natural deci, că acumă, când de nou căde asupra mea răspunderea, și mie mișcă datorința de a mă nizui să dau direcție și desvoltare ulterioară politicei naționale maghiare, de nou am luat în mâna cu toată înțima chestia aceasta, munca înțelegerei reciproce, a lămuririi reciproce, nizuindu-mă din tot adinsul să căut, ca să

delăturăm toate momentele contrastului, neîncrederii, cari astăzi încă, durere, formează părete despărțitor între națiunea maghiară și o parte însemnată a românilor, care părete despărțitor la tot casul e pedecă și isvor al slăbiciunii, e moment de slăbire din punct de vedere al politicei naționale maghiare, care însă, după convingerea mea, înăbușă cu putere de tot superflu și fatală și desvoltarea românilor din patrie. (Aprobări vii).

La dreptul vorbind, înainte de a ajunge la guvern, înainte de a ocupa poziția aceasta, nu doară din încredințarea domnului ministru președintele de atunci, dar cu știrea și cu aprobația lui, am luat firul schimbării de idei între persoane, cu unii dintre bărbații conducători ai partidului naționalist român. Am căutat ocazia, ca să întreb pe stimatul deputat Teodor Mihali, nu ar fi cumva vreo modalitate de a ne apropia, spre a cunoaște dorințele, plângerile românilor, interesele ei, cari se cere să fie satisfăcute, și că acest schimb de idei nu ne-ar aduce cumva mai aproape de delăturarea contrastelor? Provocarea mea a aflat răsunet, și deja în anul trecut, cred că în Martie, sau în Aprilie, s-au început acele schimbări de păreri intime între mine, care erau atunci președintul casei, din punctul acesta de vedere deci om particular, și între trei membri ai comitetului național român, exmiși pentru inițierea și continuarea schimbării de idei.

Acste schimbări de idei au fost continue și după venirea mea la guvern, dar din diferite motive nu în zilele prime, ci am reluat firul abia în luna Octombrie, iar în Decembrie și Ianuarie ne-am întâlnit de repetiție, am vorbit de repetiție. Convorbirile acestea s-au învărtit totdeauna în jurul unor chestiuni singulare de detail, pe lângă conservarea totdeauna a aceleiași baze principiale. Pentru în mod necesar cadrele principiale erau date, de ele mă ţin de mult, din tinerețea mea, și numai pe lângă conservarea nevătămată a acestor baze aflu eu peste tot de posibilă și de salutară înțălegere.

Nu putea să fie deci vorba despre abandonarea acestor baze. Si în interesul adevărului trebuie să recunoasc, că din partea domnilor acelora, pretensiuni, cari ar sta în contrast cu condițiile de existență ale statului național maghiar, numai în cerc foarte restrâns au fost reclamate.

In chestie de natură politică, în legătură cu întocmirile statului, s-au arătat numai două dorințe concrete. Una era aceea, ca să se dea anumite garanții, că în ținuturile țării locuite în preponderanță de Români, vor fi aplicati funcționari români, iar ceea-laltă aceea, ca să li se dea anumite garanții, că într-un număr mai mare de cercuri electorale majoritatea preponderantă a alegătorilor va fi română. Ce se atinge de cea dintâi, am fost silit din capul locului să o resping la limite, (Aprobări vii generale), dând esprimare marei mele dorințe, ca

inteligenta romana se participe la serviciul de stat; afand eu de altă parte necondiționat de necesar, ca organele autorităților, care stau în atingere cu poporul, să știe vorbi în limba poporului, să poată comunica cu poporul în limba acestuia. (Aprobări vii). În privința aceea însă va fi cu neputință să se facă spărtură în unitatea serviciului public maghiar, că s-ar crea anumite teritorii de buze române și de alte buze, de exemplu slovace, sau sărbești. (Aprobări generale).

Cu privire la ceeaalătă chestie, spusesem mai nainte acelor stimați domni, că-i aşteaptă o mare desamăgire. Atunci era doară acceptat dreptul electoral subiectiv, din care să vedea în mod neîndoios, că în urma stării mai înapoiate culturale, deocamdată cu mult mai puțini alegători români vor fi, decum ar corespunde proporției, după populațunea română. De aci urmă în mod natural, că după toată probabilitatea, în mult mai puține cercuri electorale va fi o majoritate românească de alegători, decum cred ei. În primăvară numai în general, fără presentarea de cifre concrete, mi-am putut exprima convingerea aceasta; în foamă însă, cu ocasiunea convorbirilor din Octomvrie, am arătat exact, că cercurile cu majoritate românească la nici un cas nu se apropie de 30, și după cum veți binevoi a vedea din elaboratul detailat, care se apropie de încheiere, cam în 27 putem stabili numai numărul cercurilor electorale cu majoritate românească.

Aici trebuie să accentuez, că respectivii domni nici nu au cerut dela mine alta, decât ca în un anumit număr de cercuri electorale majoritatea să fie română. Despre aceea, că cum dispunem în cercurile acestea, cum gândim, că cine, și credincioși ai cărei direcții politice se fie aleși în aceste cercuri, n'a fost vorba peste tot. N'au cerut nici ei, și nici eu nu m'ăști fi demis la aceasta, pentru că e natural, că noi nu putem dispune de ele, fie majoritatea română ori de altă limbă în cercuri, ci e liberă hotărârea alegătorilor din cercul respectiv, că pentru cine își dau ei voturile, și fiecare partid e liber să caute să-și câștige în cerc încrederea majoritatii, ca să-și poată valora acolo influența sa politică. (Aprobări generale).

Despre aceea deci nu a fost vorba, că un număr de cercuri electorale să fie asigurate pe seama lor. Si chiar și în cazul, dacă partidul național român îmi îplinește dorința de a-și schimba programul, în privința aceasta nu s-ar fi născut nici un obligament, și eram cu totul în curat cu aceea, că partidul muncii are libertatea să-și cerce învingerea în fiecare cerc, eventual, dacă stau în luptă candidați români de diferite direcții, se sprijinească pe acel candidat român, care stă mai aproape de direcția noastră politică. (Vii aprobări).

N'a fost deci un fel de pactare la mijloc. Scuzați, uitașem se fac amintire la locul seu, dar trebuie să scot la iveală, că spre a face promisiuni de natură îndeplinirei de posturi înalte, în legătură cu chestii personale, peste tot *nici odată nu am fost provocat*. (Aprobări.) Sunt dator adevăratului cu accentuarea, că din partea bărbaților conducători ai partidului național român niciodată n'a fost văzută în discuție chestia aspirațiilor personale, sau a dorințelor personale. (Aprobări vii).

Onorată casă! Fiindcă chestiile acestea, care stau așa zicând în legătură cu valorarea puterii, au fost eliminate în felul acesta din firul discuțiilor, discuțiile la dreptul au fost purtate numai asupra lungului sir de chestii de detail, la care discuțiile asupra amănuntelor, stimații bărbați români, care au pertractat cu mine, și-au arătat afirmativele văzări, plânsorile, cereștile, dorințele. Cu privire la acestea

permiteți-mi deci acum să vă comunic în mod amănuntit materialul, să vă comunic în mod amănuntit punctul de vedere al guvernului.

Comunicările acestea vor sta din cetearea anumitelor notișe, anumitelor însemnări. Eu adeca în cursul întregilor pertractări am urmat praxa, procedura, că totdeauna când ne-am întrunit pentru a discuta chestiile, — căci doară trei ori patru astfel de cicluri am putea deosebi, — am pus pe hârtie aceea, ce înainte de a ajunge la guvern forma părerea mea, iar după aceea am exprimat-o în fața domnilor respectivi ca punct de vedere al guvernului; iar notișele acestea le-am pus și la dispoziția lor. Am făcut-o aceasta, pentru că ce eu spun, să stee la dispoziție în textuare precis scrisă, ca să nu sim avisați a ne provoca la memorie, pentru a fi expuși neîntrerupt la greșelile ce bona fide se pot întâmpla, ci în mod neîndoios să fie fixat fiecare cuvânt, pe care eu în numele guvernului l-am spus în chestia aceasta. (Aprobări vii). În urmare, punctul de vedere al guvernului, fixat în scris, e acela, pe care voiu avea onoare să îl face cunoscut. (Să auzim. Să auzim).

Amintesc acuma, că la punerea mea pe acest punct de vedere am mânecat de acolo, că în cazul, dacă mi va succede să liniștesc partidul național român, partidul acesta va lua o astfel de hotărâre de partid, prin care ia dela ordinea zilei din programul ei toate punctele, care stau în contrast cu tezele fundamentale ale politicii naționale maghiare, modificându-și programul astfel, ca din el să fie eliminat orice moment de contrast, de neîncredere. Deci tot ce voi aduce acum aici la exprimare, a izvorât din acel gând fundamental, că guvernul face aceasta în cazul, dacă prin aceasta se asigură ajungerea deplinei armonii. (Aprobări).

Prima grupare a chestiilor se refere la mișcarea liberă socială și politică, la presă, dreptul de asociare etc. Declarația mea e următoarea, (cetește):

«E de sine înțeles, că cetățenii de buze române ai țării se bucură de perfecta egalitate de drept cu ceilalți locuitori ai ei în privința drepturilor politice; pot să participe liber în cadrele legii la viața publică politică a țării, pot se formeze partid separat român, atât la alegerile de deputați dietali, cât și la alegerile comunale și municipale, precum în general vor fi împărtășiti de tratare egală cu cetățenii de buze maghiare ai țării din partea autorității și a puterii publice, care stă la dispoziția autorității. Aceeaș tratare egală le compete și în chestii de presă și pe terenul manuarii dreptului de intrunire și asociare. Pot să înființeze în mod liber reuniuni sociale, culturale, de artă, industriale, economice, de binefacere, cu caracter românesc; cultura română o pot cultiva și desvolta liber în școalelor lor și în viața socială. Guvernul va primi cu placere, ca funcționarii publici să participe la mișcările lor sociale, de caracter economic și cultural.» (Aprobări vii).

O parte din acestea e lucru de sine înțeles și există între toate împrejurările, chiar și în vremea celor mai puternice contraste, anume: egalitatea de drept, și asta e, că toate libertățile, care competă altor cetățeni ai țării, competă și celor de buze române. Ce se atinge apoi de libera mișcare pe terenul social și al asociierii, ea stă în strânsă legătură cu caracterul mai mult ori mai puțin agresiv al tendințelor politice, puse în față de români, din punctul de vedere al politicii naționale maghiare.

O chestie a fost, — cu privire la ea m'am pronunțat cu ocasiunea trecută, — în care vederile mele să deosebesc de părerea oficioasă a celei mai mari părți a antecesorilor mei oficioși de

până acum, și aceasta e: *recunoașterea partidului naționalist român*. Am arătat în rândul trecut deja, și acum ating numai de nou chestia și declar, că

eu țin, că e greșală fatală, că există un astfel de partid. Eu țin, că prin aceasta se pricinuiește pagubă mare, din partea domnilor, tocmai scopurilor acestora, cărora ei vreau să facă servicii. Aici putem apela numai la armele luminării. Dar dacă nu succede a-i convinge, atunci cetățenii liberi dintr-un stat liber nu pot fi despotați de dreptul de a întemeia partid politic, fie și pe baza naționaliste. (Aprobări vii). Dacă se pot forma partide confesionale, dacă e permis a se înființa partide pe basele urei de clasă, (Aşa e! Adevărat.) atunci trebuie să permitem formarea de partide, oricără de regretabil și de greșit ar fi lucrul, și pe base naționaliste. (Aprobări). Si faptul, că aceasta nu s'a acceptat, scuzați, dar n'a fost decât o anumită politică reg. ung. de struț, (Adevărat. Aşa e!) căci doară pro forma a fost decretat, că comitetul național nu e recunoscut, dar pe stimații domni, foarte corect, nici atunci nu i-a împedecat nime în agitațiunile politice, ei și-au păstrat și atunci tot atât de bine viața lor internă, și până nu au pășit ei singuri de bunăvoie pe terenul pașivităii, foarte bucuros s'au mișcat pe câmpul agitațiunii politice.»

(Va urma).

Limba maghiară în școalele noastre confesionale.

(Fine.)

Alt caz: les dela un examen, în care răspunsurile elevilor din limba maghiară au fost relativ bune. Pe stradă întreb un elev dintre cei mari în limba maghiară: unde sedeți voi? — Răspuns — nimic! unde-ibiserica voastră? Răspuns — nimic! Va să zică elevul care în școală — numai cu câteva minute înainte îmi recitase în mod surprinzător despre «Szent István király» sau «Hunyadi László», — afară din școală deja în aceeași zi — nu în o zi din viața lui de adult sau bărbat — nu știe răspunde la o întrebare din cele mai simple! Nu, fiindcă învățarea lui a mers după sablon, căci altcum nu se poate percura totul cât se cere.

In ciuda de a sfărâma lanțul nefărșit al astorfel de cazuri caracteristice, mă întreb: Oare dresură cere dela școală noastră planul de învățământ? Unde-s rezultatele efective ale ei, doza recerută de pregătire temeinică a elevului pentru viață? Si trudește bietul învățător truda desprăratului; dar înzadar, căci traducerea în faptă a imposibilului nu rezidă în puterile sale firești.

Mă identific în constatăriile mele cu cele ale scriitorului maghiar Kunffy Zsigmond din scrierea sa: «Népoktatásunk bűnei», că în cadrele regimului bilinguist din școală noastră, elevii nici după terminarea completă a școalei poporale nu știu nimic nici ungurește și nu-și înstăpânesc nici fondul de cunoștințe absolut necesare și reclamate de cerințele vieții lor practice.

Dar, — dlor învățători, — la cunoștința clară a imposibilității de a-și putea însuși elevii școlilor noastre — nu după 4 ani de școală, dar nici după 6 ani — vorbirea limbii maghiare în măsură pretinsă, și de-a putea întrupa în cadrele actualului plan de învățământ educația preconizată în principiul nostru pedagogic: «non scholae sed vitae discimus». — a ajuns toată lumea cu pretenții de cunoștință în cauză; ba o reflectează aceasta aserția făuritorului legii din chestiune din reflexia sa în dietă: «Es merem állítani, hogy ki ezt a tančelt hogy t. i. érthetően tudja magát kifejezni, a mi nem jelenti azt hogy szabatosan, korrekte grammatikailag és ékesszólóan, — nem éri az első négy év alatt, az utolsó

öt-hat évben sem fogja elérni. »(Cf. Országgyűlési értesitő din 23/IV 1907 în vorbirea deputatului sas Gustav Lindner).»

O deducem apoi din o aserție analogă a actualului ministru al cultelor pronunțându-se în contra limbii latine în școlile secundare: «Nu aflu de potrivit să constrângem un băiat de abia 9—10 ani, ca să învețe o limbă, care și în spiritul, și construcția ei e așa de diametral opusă limbii maternă a copilului, cum e cea latină». (cf. Românul, 1913). Acelaș rezon și pentru cazul nostru, și încă fiind vorba de copii și mai fragezi.

Si mai semnificativă pentru documentarea afirmației noastre ne-îmbie cu toată francheța raportul unui domn inspector regesc de școale către dl ministru al cultelor, raport despre o școală cu limba de propunere nemaghiară, din care citez: «Rezultatul general al instrucției e bun. Învățătorii propun cu stăruință conștiințioasă și cu mult simț practic... Invățătorii sunt calificați, știu ungurește, metoda lor în instrucție și educație e corăspunzătoare; viața socială și atitudinea lor patriotică e neșeșionabilă după cât știu.. Dar învăță oare copiii ungurește? Instruirea limbii se face metodic și practic, dar cu toate acestea copiii nu învață să vorbească ungurește, pentru că în școală cu limba de propunere străină nici pe lângă cea mai mare stăruință nu-și poate însuși copilul — cu puțință de a și vorbi — limba aceea, din care acasă nu aude un singur cuvânt. (V. Országgyűlési értesitő, citat mai sus.)

Si încă un moment, ilustrat cu un caz concret, plin de semnificații și deducții logice pentru deslegarea problemei noastre de azi, caz privit bine înțeles sub raportul pedagogic — didactic. E următorul: Cetățea la înțâmplare în ziarul «Az Est» Nr. 239 din 8 Octombrie a. c. o ocupăriune scripturistică a unui elev de cl. IV a școalei elementare de stat din Oradea, — clasă condusă de însuși directorul școalei de cuprinsul: «Az egész ostál nagyon örvendezet matér meglátogatot benünket a náságos tanfelügyelő bácsi. Kihijt sok fijut a tábláhon és földrajzból meg szántanbul kérdezet de a tanító ur mindik kijavitotta és öata fel a kérdezett matér a tanfelügyelő bácsi nem tută a leckét azér a tanító ur nem haragut reá». — Ce constatăm? Aproape atâtea erori ortografice, căte cuvinte conține compoziția elevului — scrisă în limba sa maternă, de un elev al unei școale stat și din o clasă care e condusă de învățător care e director. Din constatare tragem două deducții cardinale: că e imposibil să putem trata în cei 6 ani din școală noastră — nedivizată — întreg materialul planului de învățământ, după întocmirea lui de astăzi, chiar și numai în limba maternă, decât poate în cazul unei tratări de tot superficialie a materiei — tratare condamnabilă, — ceeace nu poate fi scopul rațional al școalei; deducem și afirmăm apoi, că erorile constatate în acea compoziție și încă în acea clasă, în școlile noastre nu-i permis să obvină — nu în limba maternă, — dar nici chiar în limba maghiară, deoarece la noi scrierea și vorbirea — pentru posibilitatea însuși acestei limbi să influențează și întăresc reciproc. Atari erori scripturistice dau dovada unei conversațuni superficiale. Dar oare e posibil să vorbești relativ corect în clasa IV, ca să poți și scrie corect în altă limbă, când și în limba ta maternă comită atari erori?

Si acum, dlor învățători, să încheiem cu pomelnicul citatelor și experiențelor mediate ale altor persoane, căci biata de persoană primă — eu învățătorul — bine le știu toate acestea din experiență proprie imediată; ci să cercăm a ne sistematiza

bilanțul didactic al celor 6 ani din urmă de trudă desnădăjduită și să scrutăm după inevitabilele remedii de șurare a stării noastre și de salvare a școalei.

Toată lumea competentă și de bună credință trebuie să recunoască deja la primul moment, că noi suntem învățători — mucenici; că munca noastră emanată din sforțări riscate pentru noi și depusă cu toată bunăvoița în serviciul satisfacerii imperativului legii în predarea limbii maghiare în școlile noastre cu limba de propunere română nu dă nici pe departe roada muncită; ba în mod inconștient produce întorsătura fatală și ironică a principiului ce ne stăpânește, în «non vitae, sed scholae discimus». Si vina numai a noastră nu e!

lată-ne — în temeiul analizei problemei dela ordinea de zi — ușurați pe viitor sub raportul temerii, că rigoarea controlului ne va fi nefastă și că ni s'ar atribui nouă rezultatul neașteptat al muncii, dar cu atât mai mult îngrijorați sub raportul riscării integrității forțelor noastre fizice și sufletești și a responsabilității omului deplin conștient din veacul luminii, că, ce fond de cunoștințe practice, ce caractere va putea da școala noastră în timp ce nu-și poate desvolta viața sa în cadrele libertății depline a pedagogiei raționale?

Că dascăli-apostoli nici sub fiorii acestei temeri nu e ertat să desperăm, ci să trudim cu abnegație: «per aspera ad astra». Personalitatea adevăratului dascăl e un «perpetuum mobile» spre desăvârșire. Vom conlucra și cu acest prilej, în mod teoretic și practic, ne vom clarifica cunoștința și aprofunda judecata și asupra enigmaticei probleme de azi. Dacă-i firească premisa și strădania noastră, atunci ajutorul Celui de sus, pe care iarăș îl imploram, sigur ne va încununa lucrările cu succes.

Cu frățescul «Bine ați venit» declar conferența învățătoarească, cercuală din acest an de deschisă.

Lăpușul ung., 20 Oct. 1913.

Andrei Ludu
prot., comisar consistorial.

Colecta pentru rezidirea seminarului.

Continuăm cu publicarea colectelor deschise în arhidieceză pentru adunarea de oferte benevoile pe seama seminarului «Andrian» din Sibiu, supus reedificării.

Colecta învățătorilor din tractul Branului, intrată la consistoriu, a dat următorul rezultat:

	Cor.
1. Pompilia Dan, inv.-dir., Zernești	100-
2. Ioan Spärchez, inv., Zernești	100-
3. Trifon Pușcariu, inv., Codlea	100-
4. Leonte Roman, inv., Vulcan	100-
5. Stefan Goroiu, inv., Zernești	50-
6. Valeriu Pană, inv., Zernești	50-
7. Const. Iencica, inv., Zernești	50-
8. Avanié Boldor, inv., Codlea	50-
9. Ioan Pasca, inv., Codlea	50-
10. Traian Ripescu, inv., Tohanul-nou	50-
11. Ioan Tănasescu, inv., Tohanul-nou	50-
12. Bartolomei Tipei, inv., Râșnov	50-
13. Ioan Nan, inv., Râșnov	50-
14. Virgil Bude, inv., Râșnov	50-
15. Iosif Renghea, inv., Râșnov	50-
16. Vasile Muntean, inv., Poiana-măriului	50-
17. Gerasim Popa, inv., Cristian	50-
18. George Linca, inv., Cristian	50-
19. Ioan Pușcariu, inv., Poiana-măriului	50-
20. Nicolae Goroiu, inv., Poiana-măriului	50-
21. Moise Centu, inv., Șirnea	50-
22. Ioan Iosif Pușcariu, inv., Moeciu-inf.	50-
23. Victor Moșoiu, inv., Șimon	50-
24. Iacob Balcaș, inv., Vlădeni	50-

25. Lucreția Roșu, inv., Vlădeni	50-
26. Ioan Gavrilăescu, inv., Vlădeni	50-
27. Ioan Pușcariu, inv., Sohodol b. v.	50-
28. Ioan Bută, inv., Sohodol b. n.	50-
29. Gheorghe Clinciu, inv., Moeciu-sup.	50-
30. Dumitru Marcu, inv., Ghimbav	50-

A mai contribuit ulterior parohul Teodor Buda (prot. Cetatea de piatră) 100 cor.

Reuniunea sodalilor români din Sibiu (din venitul curat al convenirii sociale ținute la 1 Februarie a. c.) 50 cor.

Revistă politică.

Austro-Ungaria.

Magnati noi. Maiestatea Se, Monarhul, a numit membri pe viață ai casei magnatilor pe următorii: Dr. Alexandru Pösch, fost ministru, consilier intim și deputat al cercului Lugoj, Dr. Nicolau Tomaseich, fost ministru croat și ban al Croației, A'xandru Bujanovici, consilier aulic, Iosif Prager, fost secretar general al băncii austro-ungare și Félix Hatvany Deutsch, mare proprietar și mare industriaș.

Legea despre pensionarea ofișerilor. Ministerul de răsboiu a trimis guvernului ungar și austriac proiectul de lege referitor la noua regula a competențelor militariștilor, în caz de pensionare. În proiect se stabilește serviciul de 35 ani ca limită pentru a putea trece ofișerii și funcționarii militari la pensie. Se stabilește mai departe, că banii de cvartier au să-i primească și să devină după ofișerii și funcționarii militari pensionați. Ambele guverne, dela Viena și Budapesta, au mari nedumeriri cu privire la aceste și alte asemenea dispoziții din proiectul de lege al ministeriului de răsboiu, pentru că dacă se acordă astfel de favoruri militariilor, ele vor trebui date și funcționariilor civili din ambele state. Probabil deci, că proiectul va mai trece prin oarecare modificări.

Străinătate.

Regale Albanei. Delegația albeneză a fost primită Sâmbătă, din partea principelui de Wied, domnitorul Albaniei, în audiență, în castelul din Neu-Wied. Oratorul delegației a fost Essad pașa care în limba albeneză a comunicat principelui domnitorului întregi populațiuni a Albaniei de către pe el ca domnitor. El oferă deci tronul Albaniei în numele întregiei populațiuni ai acestei țări, care și așteaptă că dor pe noul ei stăpân. A terminat cu cuvintele: *Trăiască Regele Albaniei*. Prințipele de Wied a răspuns nemîntește, că după puterile mari europene l'au designat pe el de domnitor al noului stat balcanic, Albani, a stat mult pe gânduri, să primească ori nu oferul. Si dacă s'a decis pentru primire, ceea ce aduce acum la cunoștință delegației, a făcut-o aceasta cu bunul gând de a fi aceea ce așteaptă populațiunea Albani dela domnitorul ei: conducător și povătitor sincer și drept în toate afacerile. S'a dat apoi un banchet în onoarea delegației. Acasă, în Albani, stirea trimisă prin fir telegrafic, că prințipele de Wied a primit tronul oferit al Albaniei, a provocat mare insuflare. Populațiunea cântă cântece naționale pe străzi și striga neîntrerupt: *Trăiască Regele Albaniei!*

NOUTĂȚI.

Pentru seminar. Direcția «Ardeleani», institut de credit și economii în Orăștie, a votat din cvota de binefacere cor. 1000 (una mie) pentru rezidirea seminarului român gr.-or. din Sibiu.

Corpuri noi de armată. Știri din Viena anunță, că armata noastră comună se va spori cu două corpuri de armată. Reședința unuia dintre inele va fi la Oradea-mare sau la Murăș Ogorhei.

Organizare economică. Ministrul de finanțe al Rusiei își-a pus de problema cea mai apropiată salvarea țărimii de relele alcoolismului, precum și întărirea puterilor productive ale poporului, prin mijlocirea creșterilor ieftine și corect organizate. Scopul Rusiei, a zis ministrul în vorbirea adresată functionarilor din ministeriu, este ridicarea bunei stări a poporului cu ajutorul muncii raționale. Economie, industria și negoțul în Rusia trec astăzi prin însemnate schimbări, care vor aduce simțite folosite impărației.

Explozie îngrozitoare. Luni pe la orele 10 și jumătate o explozie îngrozitoare s'a întâmplat la palatul nou al camerei comerciale și industriale din Dobříš, în care palat își are locuința și birourile și noul episcop gr.-cat. maghiar de Hajdudorog. Victimele exploziei sunt: trei morți și 18 răniți. Morții sunt în carul episcopului, fiscal și secretarul seu.

Numerus clausus la facultatea de medicină în Veneția. Corpul profesoral dela facultatea de medicină din Viena va adresa o cerere importantă către ministrul de culte și instrucție publică. În considerare, că în timpul din urmă studenții acestei facultăți s-au sporit peste măsură, așa, încât se îngreunează mersul regulat al învățământului, corpul profesoral cere ministrului să introducă fără amânare numărul fix pentru studenții acestei facultăți de medicină vieneză.

Scrieri secrete. La editorul *Cearcova* din Petersburg s'a facut zilele acestea o perchișție domiciliară, pentru a se găsi manuscrise secrete rămase după Tolstoi. Perchișția n'a descoperit nimic.

Ion Perhaia, de 40 ani, fost preot ortodox, în Dobric 18 ani, după grele suferințe a adormit în Domnul Dumineacă în 2/15 I. c. A avut înmormântare frumoasă, — în 6/19 I. c. — oficiată de 12 preoți colege și demnă de vrednică sa, ca preot conștient, membru pe viață al „Asociației” membru în direcția băncii „Lăpușană” etc. De cursul funerar — meritat — i-a rostit în trei lacrimile sincere ale marei afluente prezente protopopul tracăt Andrei Ludu. În numele „Lăpușenii” a vorbit preotul Nicolae Gherman, iar în numele preotului tracăt preotul Nicolae Tăgean. Fie-i odihna înă și amintirea vecinica!

Din nouă teritoriu. Se anunță din Belgradul Sârbiei, că făcându-se recensământul nouării teritoriu ocupat de sârbi, s'a constatat un număr de un milion și jumătate de locuitori.

Statistică pedepsei cu moarte. În anul 1880, de când a intrat în vigoare legea împărăteștei, și până astăzi, va să zică în restimp de 33 de ani, s'a rostit în țara noastră 118 sentințe de moarte. Au fost executati 45, și grătiți 73 de oameni.

Hymen. *Vasilica Niculescu și Chiriac George* au logodit. București, 2 Februarie 1914.

Dezertori. Deputatul radical din camera franceză, Louis Martin, a cerut lămurirea ministrului de răsboiu cu privire la numărul dezertorilor din armată. Ministrul a răspuns în monitorul oficial, că în anul trecut 1913 au dezertat 15 mii de oameni, iar la asentare nu s'a prezentat 65 de mii.

Ioan Schiopu, paroh gr.-ort.-român din Crizbav, a decedat Dumineacă dimineață, în etate de 40 ani, și a fost înmormântat Marți la orele 11, în cimitirul bisericii gr.-ort. române din Crizbav. Adormitul în Domnul a fost un preot harnic și inteligent, iubit de credincioșii sei și stimat de streinii. Fie-i înărușoră și memoria binecuvântată!

Muzeu. Sculptorul Rodin din Paris a făcut guvernului propunerea să dâruească toate colecțiile sale artistice statului, sub condiție ca guvernul să intemeeze un Muzeu-Rodin. Muzeul ar fi să se înfiinteze în casa, unde locuște acum artistul.

Cartografie militară. În conformitate cu programa de muncă pentru vară anului curent, Institutul Geografic Militar din Viena, va face în lunile de vară lucrări cartografice pe teritorul dintre Reghin, Ciuc și Brașov.

Împotriva reumatismului. Un doctor din Liege, cu numele *Henry*, a inventat un serum împotriva durerilor reumatische. Academia belgiană de științe, cum se scrie din Bruxelles, a examinat medicamentul și a constatat că alină durerile acestea.

Combaterea tuberculozei. Boala aceasta își seceră jefuile cu mile nu numai la noi, ci chiar și în Franță cultă și civilizață. Reuniunile franceze, care s'au format pentru îngrăjirea rănitilor în război, au hotărât să-și ofere serviciile în combaterea tuberculozei. Infirmiterele acestei reunii au luat asupra lor sarcina să îngrijească de boala navii săraci și să lumineze poporul despre crinetele traiului igienic, despre locuințele sănătoase și despre felul cum oamenii se pot apăra împotriva boalei. Infirmiterele vor controla și să sinifica caselor unde au locuit ofișeroși. — În Franță mor pe an 90 de mii de tuberculozi; iar mortalitatea copiilor este de 80 de mii. Mișcarea organizată va avea bune rezultate și va îndrepta mult stările sanitare din Franță.

Morală și cinematograful. S'a răspândit foarte mult și în America teatrele de cinematograf. Lumea americană pretinde acum, ca în localurile acestea să se separă damele de bărbați. De multeori s'a întâmplat, că pungașii îndrăzneții izbuteau să amețească vecinele lor cu mijloace narcoleice și să le despoje de bani și de juvaere; altă dată bărbați cu totul necunoscute se foloseau de întunericul cinematografului și îmbrățăsuau damele din apropiere, producându-se uneori mari scandale. Din cauza aceasta în numeroase orașe s'a hotărât, ca în asemenea teatre să se despartă publicul, și așa: un loc pentru bărbați, altul pentru dame, al treilea pentru femei și bărbați, cari sosesc împreună.

Teatru în Brad. Junii sodali comercianți din Brad vor da o producție teatrală Sâmbătă, la 15/28 Februarie 1914, în sala de la *Hungaria*. Începutul la orele 8 1/2 seara. Venitul curat e destinat pentru biblioteca tinerimii de industriași și comercianți români.

In loc de anunțuri de căsătorie. Dr. Stefan Stroia, protonotar comitatens, și soția sa, doa Elena Stroia, în loc de anunțuri de căsătorie a fizicei lor Illeana cu dr. Toma Vasincu, avocat în Pui, a căror cununie religioasă s'a serbat Sâmbătă, la 8/21 Februarie 1914 în biserică catedrală din Sibiu, au dăruit cor. 10 la fondul Dr. P. Span pentru ajutorarea copiilor de Moti, aplicati la mizeria al Reuniunii meseriașilor sibieni.

Bioscopul Apollo de pe piață Hermann va reprezenta Mercuri și Joi în 25 și 26 Februarie n. 1914 următorul program: Târgul, după natură, colorat, Abnegare, piesă dramatică din viața modernă, în 3 acte. Dama cea albă, ultima comedie senzatională a fabricii de filme „Nordisk”, în 3 acte. Rolul principal îl joacă artistă Rita Sacchetto, renomata dansatoare. Se caută un eșeu de pază, umoristic.

Oficială.

On parohi, care nu și-au ridicat încă congrua pe Sem. I. 1914, sunt recercăți să restituie fără amânare cuitanțele distribuite la începutul lunei curente: **Oficiului cassei arhidicezane**.

Teatru.

Miercuri în 25 Februarie *La femme X...*, dramă în 4 acte de A. Bisson, reprezentată în beneficiul dșoarei *Elizi Norden*.

Joi în 26 Februarie: d. a. la 2 1/2, *Neagustorul de Venetia*, comedie în 5 acte de Shakespeare, reprezentată pentru tiner

